



Апгрейдинг освітніх програм: методичні аспекти сучасного підходу до формулювання результатів навчання

Вероніка Халіна,

кандидат економічних наук, доцент,

Олександр Сироватський,

кандидат технічних наук, доцент,

Харківський національний університет
будівництва та архітектури

Сучасне суспільство є свідком глобальних перетворень та змін, які охопили всю планету. Це виявилось причиною генерування новітньої освітньої парадигми, оскільки саме освіта є найточнішим індикатором суспільних процесів, квінтесенцією трансформацій, які відбуваються в екосистемах різних рівнів. Тому вона покликана бути провідником людства в буремному змінюваному світі. Змінюються умови існування та життя — змінюються і вимоги до освіти, і навпаки — освіта є каталізатором змін у суспільстві та світі. Усе це не просто гучні слова, а реальність, що зустрічається все частіше в суспільстві щодо необхідності здобуття вищої освіти.

Натомість, сьогодні помітні зрушення у процесах забезпечення якості вищої освіти, що сприяє підвищенню іміджу та поверненню престижу. Освітні програми сьогодні стають більш цікавими та унікальними, конкуруючи на ринку освітніх послуг, пропонують здобувачам вищої освіти знання, уміння та навички, які ті не зможуть здобути більш ніде. Усе це стає можливим завдяки грамотному сучасному підходу до формулювання результатів навчання, що на сьогодні є

однією з найактуальніших проблематики досліджень у сфері освіти.

Першим кроком до вирішення будь-якої наукової проблематики є визначеність з категоріальним апаратом. У межах цього дослідження мова піде про три поняття, які дуже часто плутають і підмінюють одне одним: результати навчання, цілі навчання та компетентності.

Результати навчання відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (з останніми змінами та доповненнями) — це знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити й виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів [1]. Результати навчання мають відповідати таким критеріям: бути чіткими і однозначними, даючи змогу чітко окреслити зміст вимог до здобувача вищої освіти; бути діагностичними (тобто результати навчання повинні мати об'єктивні ознаки їх досягнення чи недосягнення); бути вимірюваними (має існувати спосіб та шкала для вимірювання досягнення результату прямими або непрямими методами, рівнів

досягнення складних результатів); бути сформульованими відповідно до правил [3].

При цьому, відповідно до Закону [1], компетентність — здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей.

Тобто, завдяки набутим компетентностям здобувачі освіти досягають результатів навчання.

Для опису освітніх програм різних рівнів потрібно визначати та формулювати і результати, і цілі навчання. Часто ці терміни плутають і навіть використовують їх взаємозамінно. Проте, насправді, між ними існують чіткі відмінності, які варто виокремлювати й артикулювати і в документах, і в комунікаціях зі студентами. Навчальна мета зазвичай формулюється з погляду викладача й вказує на загальний зміст чи спрямованість програми. Навчальний результат, натомість, — це конкретне твердження, що виражає навчальний намір, вказуючи на конкретну галузь, яку викладач планує охопити навчальним блоком. Метою навчання є очікуване застосування набутих компетентностей. Результати навчання є виявленням прямих підсумків освітнього процесу [4].

Класифікації навчальних цілей є інструментом, що допомагає визначити та структурувати результати навчання. Класифікація розроблена під керівництвом Б. Блума для когнітивної або пізнавальної сфери (B.S. Bloom, 1956, Anderson, 2001), ціннісної, афективної або емоційної сфери (W. Krathwohl, 1964) та психомоторної або маніпуляційної сфери (E.H. Simpson, 1966, R.H. Dave, 1967, S.R. Kibler, 1970, A.J. Harrow, 1972). Класифікація (таксономія) — ієрархія результатів навчання, сформульованих у діяльнісних термінах (дієсловах) [3].

Таксономія Б. Блума, звичайно, недосконала та неуніверсальна, але її можна застосовувати, оскільки базово

вона відображає когнітивний процес як такий. При цьому здобуті компетентності проєктуються на програмні результати навчання, які, власне, і застосовуються у професійній діяльності та є вимірюваними показниками ефективності освітньої програми.

На сьогодні спостерігається різкий розрив між потребами ринку праці, здобувачів вищої освіти та змістом освітніх програм, які мають відповідати затвердженим на державному рівні стандартам вищої освіти. Проте саме потреби є підґрунтям для майбутніх цілей навчання. Тому важливо застосовувати підхід до розробки освітніх програм, заснований на концепції сингулярності та голістичності, тобто який охоплює думки всіх стейкхолдерів, дотичних до освітньої програми. Це дає можливість нівелювати розриви між поколіннями та розриви в розумінні та формуванні освітніх потреб (рис. 1).

Відповідно до пункту 3 частини третьої статті 10 Закону України «Про вищу освіту» нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти у стандартах вищої освіти формулюється в термінах результатів навчання. Для виконання одного з критеріїв якості освітня програма має забезпечувати досягнення всіх результатів навчання, визначених у відповідному стандарті [2]. Посилюється необхідність поступового відходження від державних стандартів спеціальностей у межах академічної автономії закладів вищої освіти для можливості більш вільного формулювання результатів навчання як фактору зростання якості освітніх послуг.

При цьому основними та найцікавішими стейкхолдерами та джерелами інформації для аналітики постають випускники, які вже пройшли певний шлях реалізації набутих знань і навичок та в змозі дати оцінку набутим результатам навчання.

Наступною групою стейкхолдерів, які компетентні та здатні оцінити освітній продукт, є роботодавці як одні з кінцевих бенефіціарів у цьому складному та багатофакторному процесі.

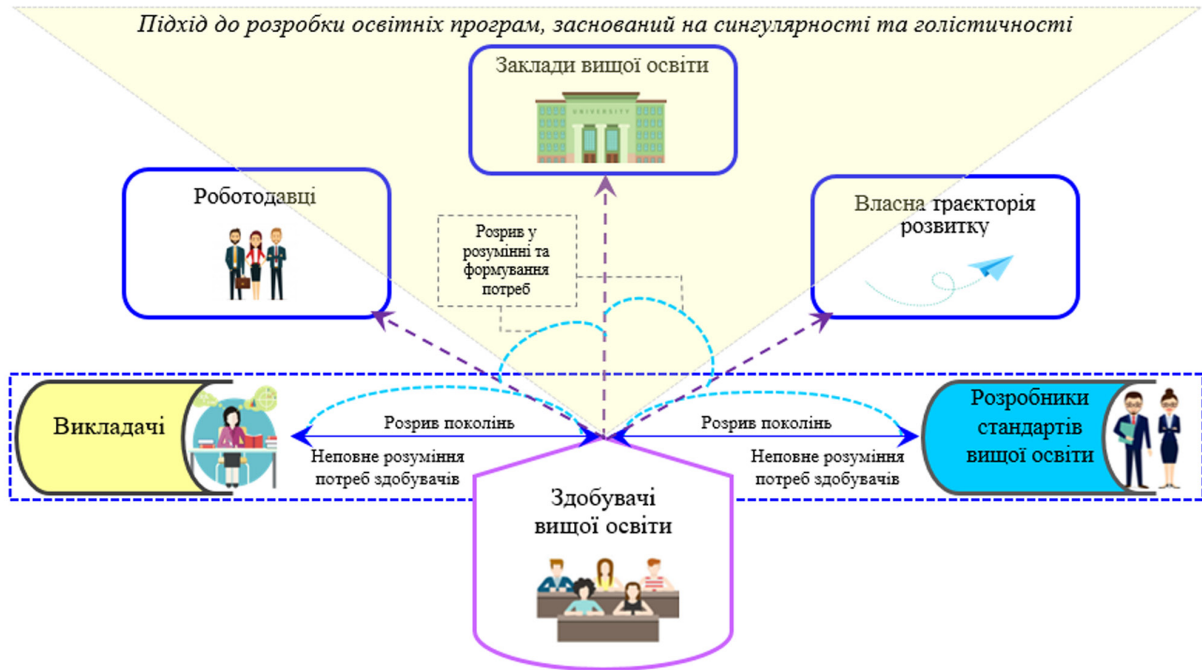


Рис. 1. Стейкхолдери освітніх програм та формування освітніх потреб здобувачів вищої освіти (розробка авторів)

Врахування всіх цих впливів в кінцевому рахунку зроблять освіту винятково клієнтоорієнтованою. При цьому не варто змішувати та ототожнювати це поняття в аспекті надання освітніх послуг із студентоцентрованістю. Студентоцентрований підхід передбачає, що здобувач

є суб'єктом із власними унікальними інтересами, потребами, досвідом і є окремим учасником освітнього процесу, який готовий брати на себе відповідальність за власний вибір та навчання. При цьому відповідність концепту студентоцентрованості важлива на етапі реалізації освітньої

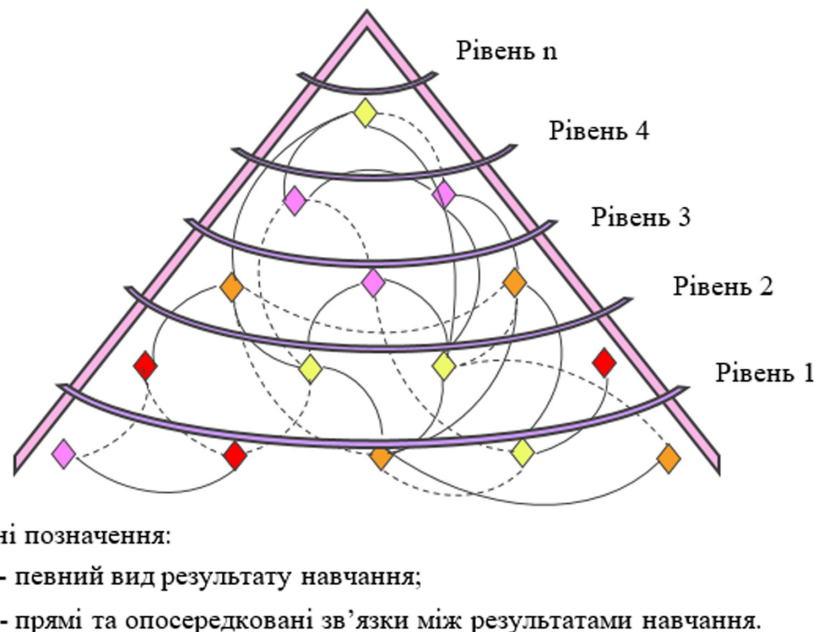


Рис. 2. Умовна структура результатів навчання здобувача вищої освіти за певною освітньою програмою (розробка авторів)



Рис. 3. Етапізація формулювання результатів навчання (складено авторами на основі [3–5])

програми, тоді як клієнтоорієнтованість як нова філософія освіти — безперервна та охоплює всі етапи: від підготовки та формування освітньої програми до оцінки результатів її реалізації.

Результати навчання, які відповідають потребам здобувачів та дотичні до освітньої програми осіб, на думку авторів, мають певну структуру, що має послідовно-ієрархічний характер зв'язку всередині, тобто ієрархія відповідає таксономії (від знань як когнітивного домена найнижчого рівня до набуття творчих навичок) (рис. 2).

Послідовність у характері зв'язків між результатами навчання виявляється в міждисциплінарних зв'язках, які формують логіку освітнього процесу та освітньої програми. Наскрізні змістові лінії вибудовують структуру наскрізних результатів навчання, які опановує здобувач.

Методично процес формулювання результатів навчання можна подати у формі поетапної послідовності (рис. 3).


Якщо деталізувати визуалізований на рис. 3 методичний підхід, то I етап має бути спрямований на визначення навчальних потреб та формулювання цілей навчання (докладний опис цих процесів був наданий вище). Наступним етапом є змістова реалізація формулювання результатів навчання, тобто необхідно враховувати не лише повну відповідність професійному профілю фахівця, але й наявність у нього універсальних (soft) та прикладних (applied) навичок, також окремо можна виділити цифрові навички як ключову потребу сучасності.

Подальший етап включає технічну реалізацію формулювання результатів навчання, а саме механізм складання

самої фрази, яка найбільш ефективно буде відбивати досягнення здобувача. При цьому слід наголосити на кількох важливих моментах: ефективні діяльнісні результати навчання завжди орієнтовані на здобувача; свідчення досягнення описує, що повинні вміти здобувачі, щоб продемонструвати, що вони досягли діяльнісної цілі; ефективні результати навчання є спостережуваними — їх можна побачити або почути (поширена помилка полягає в тому, що речення починається з неспостережуваних дієслів, зокрема «знати», «розуміти», «усвідомити», оскільки не можна побачити або почути, що хтось «знає» або «розуміє», тому ці твердження не описують продуктивності); свідчення досягнень має бути конкретним, чітким і значущим; ефективні результати навчання повинні відповідати навчальним потребам; ефективні результати навчання мають бути діагностичними; ефективні результати навчання повинні бути реалістично доступними внаслідок навчання [4, 5].

Результати навчання мають бути конструктивно узгоджені з навчальними активностями та методами оцінювання. Тому важливими етапами є визначення та коригування співвідношення елементів цієї тріади.

Останній етап виконує контрольну функцію, а саме — перевірку відповідності сформульованих результатів поставленим цілям навчання.

 писаний методичний підхід до процедури формулювання результатів навчання здобувачів вищої освіти враховує основні етапи та містить і якісні, і кількісні критерії, що в остаточному підсумку збільшує ефективність навчання, а внаслідок — якість освітньої програми.

Отже, результати навчання здобувачів вищої освіти є вирішальним критерієм для оцінювання якості освітньої програми, а також наголошено на необхідності

поступового відходження від державних стандартів спеціальностей у межах академічної автономії закладів вищої освіти, подано компоненти результату навчання, як їх ефективно сформулювати, використовуючи найбільш влучні когнітивні дієслова (зокрема з таксономії Б. Блума), якими є критерії якості результатів навчання та в чому полягає методичний підхід визначення й формулювання результатів навчання.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» // База даних «Законодавство України» / ВР України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. *Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми* Рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти протокол від 29 серпня 2019 р. № 9 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09>.
3. *Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти*. Затверджено Наказом МОН від 01.10.2019 р. № 1254. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://edu-mns.org.ua/img/news/8635/NakMON_1254_19.pdf.
4. *Навчальні цілі та результати навчання* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ceit-blog.ucu.edu.ua/vykladannya/navchalni-tsili-ta-rezultaty-navchannya>.
5. *Як сформулювати результати навчання?* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ceit-blog.ucu.edu.ua/vykladannya/yak-sformuliyaty-rezultaty-nav4annia>.

10.09.2020